BELLVM VIRIATHICVM

TRANSLATVM AB APPIANI

‘DE BELLIS HISPANIENSIBVS’

Iōannēs Paulus Ferdinandī Flūminis sīve Murgēnsis
modō Iōhannis Oerbergis composuit
additāmentum capitulī LI methodī LLPSI

Hoc opus consignatum est sub Creative Commons diplomate

GALLAECI
VACCAEI
ARVACCI
CELTIBERIA
TITTHI
BELLI
VETTONES
Mons
Veneris
LUSITANI
CARPETANIA
BAETURIA
Erisanes
Baetis
Corduba
Ituca / Gemella
Baecor
CUNEI
Conistorgis
Italica
Obolcola
TURDETANIA
Orso
Escadia
BASITANI
Gades
Carpessos
Columnae Herculis
Ocila

BELLVM VIRIATHICVM

[Trānslātum ab Appiānī 'Dē Bellīs Hispāniēnsibus']

Lūsitānī bellum indīciunt

Lūsitānī duce Punicō sociōrum populī Rōmānī agrōs dēpopulātī sunt, fugātīsque Rōmānīs imperātōribus Mānliō et Calpurniō, sex mīlia interfēcērunt, inter quōs Terentium Varrōnem quaestōrem.

annō 155 a.C.

M. Mānlius pr. a. 155
L. Calpurnius Pīsō pr. a. 154

Punicus saxō in caput vulnerātus moritur. In eius locum suffectus vir cognōmentō Caesărās. Hic cum Mummiō (quī cum exercitū Rōmā nūper vēnerat) commissō proeliō victus fūgit, sed cum effūsō incompositōque agmine Mummius īnsequerētur, conversus novem mīlia cecidit, et praedā omnī castrīsque suīs receptīs, Rōmānōrum castrīs est potītus et signa multa armaque dīripuit, quae barbarī tōtā Celtibēriā per lūdibrium circumferēbant. Mummius quinque mīlia quae superfuerant intrā vāllum exercēbat, nōn prius sibi in campum dēscendendum statuēns quam mīlitum animōs recentī clāde territōs cōnfīrmāsset. Cumque barbarōs observāsset praedae partem aliquam trānsferentēs, ex imprōvīsō adortū, multīs interfectīs et praedam et vexilla recuperāvit.

annō 153 a.C.

Caesărās -ae *m*

in-compositus -a -um ↔ *compositus* = īnstructus
conversus = reversus

circum-ferre

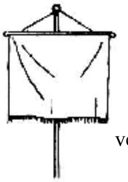

vexillum -ī *n*

cōn-fīrmāre = fīrmāre
ob-servāre = speculārī
ex imprōvīsō = subitō
adortus -ūs *m* < ad-orīrī
recuperāvit = reciperāvit

Lūsitānī quī alteram Tagī rīpam incolunt, et ipsī Rōmānīs indictō bellō, Caucaenō ductōre Cuneōs, Rōmānōrum subditōs, invāsēre eōrumque urbem amplam Conistorgim expugnāvēre. Deinde trāiectō ad columnās

Caucaenus -ī *m*
Cuneī -ōrum *m*, gēns Lūsītāniae
subditī -ōrum *m* (< subdere) = quī diciōnī alicuius parent
Conistorgis -is *f*, urbs Cuneōrum

Herculis Ōceanō, pars Āfricam populārī, aliī Ocīlam urbem obsidēre. Mummius subsecūtus novem mīlibus peditum, equitum quingentīs, quindecim mīlia eōrum quī agrōs vastābant occīdit, ex aliīs tam multōs ut Ocīlae urbis obsidiō solverētur. Occurrēns etiam iīs quī praedam āvertēbant, omnēs ita dēlēvit ut nē nuntius quidem clādis superfuerit. Ceterum praedam omnem quae ferrī posset mīlitibus dīvīsit, reliquam diīs bellī praesidibus cōnsecrātam incendit.

Hīs rēbus gestīs Rōmam reversus triumphāvit. Successor Mummiī, M. Atīlius, incursiōne factā septingentōs Lūsitānōs interfēcit, excīsāque eōrum māximā urbe (Oxthracās vocitābant) sīc vīcīna loca terruit ut omnia dēditiōne acciperet, inter quae nōnnūlla erant Vettōnum, gentis fīnitimae Lūsitānīs. Sed Atīliō in hīberna profectō omnēs īlicō dēfēcērunt et Rōmānōrum quōsdam subditōs obsēdērunt. Quōs dum obsidiōne eximere properat Servīlius Galba (Atīliō successor vēnerat) ūnō diē ac nocte quīngenta stadia ēmēnsus, in cōnspectum hostium vēnit et nūllā interpositā morā mīlitem labōre viae cōnfectum in aciem ēdūxit atque hostēs fēlīciter quidem fūsōs fugātōsque imprūdenter admodum est īnsecūtus. Nam cum ob lassitūdinem sēgniter atque incompositō agmine sequerentur, barbarī eōs dissipātōs cōnspicātī per vicēs requiēscere, in ūnum sēsē agglomerantēs irruērunt et septem mīlia perēmērunt. Galba cum equitibus quōs circā sē habuit Carmēlim urbem fugā pervēnit, quō

sub-sequī = īnsequī

āvertēbant : prohibēbant

annō 152

Oxthracae -ārum *f*, urbs sitū ignōtō

vocitāre = vocāre

Vettōnēs -um *m*

īlicō (< in-locō) = statim

annō 151

ē-mētīrī -mēnsus = percurrere

mīlitem: mīlitēs

īn-sequī = persequī

lassitūdō -inis *f* < *lassus -a -um* = fessus

dis-sipāre = dispergere

cōnspicārī = cōnspicere

ag-glomerāre = coniungere

Carmēlis -is *f*

et multī aliī cōnfūgerant. Quibus assūmptīs, collectīsque sociōrum vīgintī mīlibus, in Cuneōs trānsiit et ibīdem hiemāvit.

assūmptīs: coniūnctīs
hiemāre = hībernāre

Lūcullus, quī nūllō populī Rōmānī ēdictō Vaccaeīs arma intulerat, in Turdētāniā hiemāns, postquam Lūsitānōs in proxima invāsisse intellēxit, dīmissīs fortissimīs quibusque ducibus circiter quattuor mīlia occīdit. Eōsdem novīs cōpiīs irruentēs, circā Gādēs ad mīlle quīngentōs fūdit; reliquōs, quī tumulum quendam īnsēderant, obsēdit et īnfīnītam hominum multitūdinem cēpit. Dēnique Lūsitāniam ingressus carptim dēpopulātus est.

ēdictum -ī *n* = quod ēdīcitur
proximum -ī *n* = locus vīcīnus
annō 150
carptim = multīs locīs

Galbae perfidia

Idem alterā ex parte faciēbat Galba, ad quem cum lēgātī vēnissent sēque dīcerent velle ea foedera fīrmāre quae cum Atīliō, quī paulā ante dux bellī fuerat, pactī violārant, placidē quidem illōs excēpit fidemque dedit simulāns sē eōrum vicem dolēre quod ob inopiam et latrōcinia exercēre et bella gerere et foedera trānsgredī coāctī essent. “Nec enim” āiēbat “apud mē dubium quīn agrī vestrī īnfecunditās et paupertās eō vōs ēgerit. Proinde sī amīcī esse volueritis, inopibus dabō terram bonam et trēs in partēs dīvīsōs locīs ūberrimīs statuam.” Hīs prōmissīs pellectī, relictīs suīs sēdibus eō frequentēs conveniēbant quō Galba iusserat. Igitur in tria agmina partītōs dēscendere in plānitiem quam singulīs assignārat iussit ibique tantisper operīrī dum reverterētur. Deinde ad prīmōs accēdēns ceu iam amīcōs arma dēpōnere

pacīscī pactum = condiciōnem ferre, ex compositō postulāre
vicem: cāsum, sortem
latrōcinium -ī *n* = latrōnum impetus
īnfēcunditās -ātis *f* = *sterilitās* < sterilis
paupertās -ātis *f* < pauper
inops -opis (< in-ops) = cui opēs nōn sunt
pel-licere -lēxisse -lectum = blandiendō dēcipere
plānitiēs -ēi *f* = locus plānus
tantisper (dum) = tamdiū
ceu = sīcut, velut

imperat. Armīs spoliātōs vāllō circumdat. Postremō immissīs aliquot virīs cum gladiīs omnēs trucīdat quirītantēs et deōrum hominumque fidem implōrantēs. Eōdem modō secundōs et tertiōs ingentī festīnātiōne dēlēvit priusquam dē sociōrum calamitāte aliquid rēsciscere potuissent. Sīc perfidiam ultus est, nōn ut Rōmānum decuit, Rōmānōrum hūmānitātem, sed barbarōrum dīritātem atque immānitātem imitātus.

spoliāre (rē) = adimere (rem)
quirītāre = clāmāre
festīnātiō -ōnis *f* < festīnāre
rē-sciscere = cognōscere (aliquid molestum)
perfidiam *Lūsitānōrum*
hūmānitās -ātis *f* < hūmānus
dīritās -ātis *f* < dīrus
immānitās -ātis *f* = saevitia

Ēvāsēre tamen ex illīs paucī, inter quōs Viriāthus, quī nōn multō post Lūsitānīs praefuit, ēditīsque praeclārissimīs facinoribus Rōmānōs multōs occīdit. Sed de iīs quae posterius gesta sunt posteā memorābimus.

memorāre = mentiōnem facere

Galba Lūcullum avāritiā superāns pauca dē praedā mīlitī distribuēbat, pauca amīcīs, reliqua ipse intervertēbat; et quamquam Rōmānōrum dītissimus erat, tamen nē pāce quidem āiunt aut mendāciō aut periūriō abstinuisse, dum rem faceret. Invīsus igitur omnibus et ad iūdicium tractus, dīvitiārum praesidiō ēvāsit.

mīlitī: mīlitibus
inter-vertere = in rem suam convertere, sibi retinēre
in pāce ↔ bellī
mendācium -ī *n* = dictum falsum
periūrium -ī *n* = iūs iūrandum violātum

Viriāthus servātor Lūsitānōrum

Haud multō post quōs Lūcullī et Galbae perfidia reliquōs fēcerat, ad decem mīlia congregātī, Turdētāniam incursiōnibus vastārunt. Adversus quōs Rōmā veniēns C. Vetīlius, adductīs novīs cōpiīs et quae in Hispāniā erant assūmptīs ad decem mīlia, cum in prīmōs pābulātōrēs dēlapsus multōs necāsset, reliquōs in locum quendam compulit, in quō manentibus famis, abeuntibus ā Rōmānīs grave perīculum imminēbat: tantum difficultātis in-

annō 147
con-gregāre = cōgere, colligere
pābulātor -ōris *m* = quī pābulātur
perīculum famis
difficultās -ātis *f* = rēs difficilis

erat. Quāpropter lēgātīs ad Vetīlium cum rāmīs oleae missīs locum ad habitandum petēbant sēque deinceps in populī Rōmānī potestāte fore prōmittēbant. Vetīlius et sē datūrum pollicēbātur et iam foedus pacīscēbātur, cum Viriāthus (quī ex inīquā illā Galbae crūdēlitāte ēvāserat et forte fortūnā tunc temporis inter eōs versābātur) singulōs Rōmānōrum perfidiae admonēre coepit, quī datā totiēs fide in eōs impetum fēcissent, atque eum ipsum exercitum docuit nihil aliud esse quam reliquiās periūriī Lūcullī et Galbae. Ad extrēmum addidit 'sī pāreant, tūtum esse ex eō locō receptum.'

Quibus verbīs permōtīs et in spem ērectīs omnium animīs, dux ēligitur; ac prīmum omnēs tamquam ad pugnam īnstrūctōs in fronte collocat, deinde iubet ut, cum ipse in equum cōnscenderit, in variās partēs dispersī dīversīs itineribus in Tribolam urbem quam celerrimē fugiant ibique sē operiantur. Intereā mīlle sēlectōs, quī sēcum in aciem stārent, retinet. Hīs peractīs rēbus, simulatque Viriāthus equum īnscendit, omnēs fugam arripuēre. Vetīlius ita dissipātōs persequī veritus, in Viriāthum stantem, et occāsiōni, sīqua sē daret, imminentem, conversus pugnam ciēbat. Sed Viriāthus vēlōcissimīs equīs eius cōnātūs ēlūdēns, nunc sēsē subdūcendō, nunc iterum obiciendō occursandōque, totum illum diem et posterum in eō ipsō campō cōnsūmpsit. Ut autem coniectūrā collēgit sociōs ex fugā in tūtō esse posse, noctū profectus dēviīs itineribus equīsque levissimīs Tribolam pervēnit Rōmānīs et propter gravem armātūram et locōrum ignō-

olea -ae *f*

sē *locum* datūrum pollicēbātur

inīquus = iniūstus (↔ aequus)
forte fortūnā: fortuītō
tunc temporis: id temporis
eōs: Galbam et Vetīlium
versārī = trānsīre, praeterīre

extrēmum -ī *n* = fīnis
sī *sibi* pāreant
recipere = ēripere, liberāre

olea -ae *f*
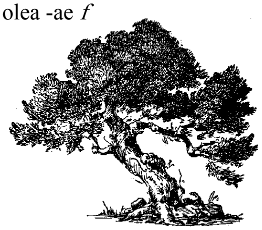

Tribola -ae *f*, urbs sitū ignōtō
sē-ligere -lēgisse -lectum = dēligere

in-scendere = ascendere, cōnscendere

sī-quis sī-qua sī-quid

ciēre = excitāre, vocāre

cōnātus -ūs < cōnārī
sub-dūcere = redūcere
oc-cursāre = occurrere

coniectūra -ae *f* = iūdicium
col-ligere = reputāre

dē-vius -a -um = procul ā viā

ignōrātiō -ōnis *f* < ignōrāre

pactō: modō
ex īnspērātō: praeter spem
praesidium -ī *n* = auxilium

rātiōnem (adde quod dissimilibus equīs vehēbantur) subsequī nōn valentibus. Hōc pactō Viriāthus exercitum suīs rēbus diffīdentem ex īnspērātō cōnservāvit. Cuius facinoris fāmā ad barbarōs perlātā plūrimum illī et decōris et vīrium adiūnxit, quārum praesidiō triennium tōtum adversus Rōmānōs bellum sustinuit.

Clādēs Rōmānōrum

re-flectere = retrō flectere
obēsus -a -um = tenuis
quī *adv* = quārē
nihilī = nullīus pretiī
Carpessos -ī *f* = regiō *Carpessiōrum* (: Carpetānōrum)
Bellī -ōrum *m*
Titthī -ōrum *m*
ex-indē = deinde

Vetīlius Viriāthum persequēns Tribolam ībat; vērum inter eundum dum silvam quandam superat, et Viriāthus reflexō equō ā fronte et quī in īnsidiīs erant exsilientēs ā tergō Rōmānōs invādunt. Tum occīsī multī, multī in vallēs praecipitātī, vīvī etiam nōn paucī in manūs hostium vēnēre, inter aliōs Vetīlius, quem quia senex erat et obēsō corpore, quī cēperat, tamquam hominem nihilī interfēcit. Ex decem mīlibus Rōmānōrum vix sex mīlia Carpessum profugērunt. Receptōs ex fūgā mīlitēs quaestor Vetīliī per moenia dispōnit adhūc trepidantēs, ac quīnque mīlia sociōrum quōs ā Bellīs Titthīsque impetrāverat obviam Viriāthō mīsit, quōs ita cecidit ut nē nūntius quidem superfuerit. Exindē quaestor intrā urbem quiētus auxilium Rōmā expectābat.

annō 146
līberē = nūllō obstante
quattuor mīlia *mīlitum*

Intereā Viriāthus Carpetānum agrum fertilem admodum līberē dēpopulātus est, quoad C. Plautius Rōmā cum peditum decem mīlibus, equitibus mīlle trecentīs vēnit. Tunc enim simulātā fūgā, missa ad sē īnsequendum ā Plautiō quattuor mīlia, conversus paucīs exceptīs dēlēvit. Deinde trāiectō flūminē Tagō castra in monte oleīs

cōnsītō, quī Veneris nōminātur, posuit. Ubi eum assecūtus Plautius, dum sarciendī damnī acceptī cupiditāte collātīs signīs dīmicat, victus ingentī clāde sine ūllō ōrdine intrā oppida refūgit et circiter mediam aestātem ad hīberna sē recēpit nusquam ausus prōdīre. Quāpropter Viriāthus tōtam regiōnem līberē pervagātus ab agrōrum dominīs mātūrescentium atque īnflantium frūgum pretium exigēbat, et sīquī nōn persolvēbant, vastābat ac perdēbat.

cōn-sītus = satus, sparsus
as-sequī -secūtus = pervenīre
sarcīrī = aequāre
: cupidus sarciendī damnum acceptum
per-vagārī
mātūrescere = mātūrus fierī
īn-flāre = tumentem facere (: crēscere)
ex-igere = exposcere
sī-quī = sī-quis

Fabiī Māximī in Hispāniam missī

Quibus Rōmae intellectīs patrēs Fabium Māximum Aemiliānum, Aemiliī Paulī (quī Perseum Macedonum rēgem sustulit) fīlium, in Hispāniam mīsērunt, dēlectūs habendī factā potestāte. Ille, quia Carthāgine prius, deinde Graeciā subactīs, postrēmō bellō Macedonicō prosperē cōnfectō virīs urbs exhausta erat, ut iīs parceret quī tot bellīs superessent, pūberum tīrōnum duās legiōnēs cōnscrīpsit. Atque impetrātīs ā sociīs aliīs cōpiīs, exercitum habēns peditum quīndecim, equitum circiter duōrum mīlium, Orsōnem, Hispāniae urbem, vēnit. Inde quod mīlitem inexercitātum et rudem nōllet hostī obicere nūllō temptātō proeliō, Gādēs Herculī sacrificātūrus fretō trāiectō petiit. Viriāthus ex eius mīlitibus lignātum ēgressīs aliquot interfēcit, reliquōs fugāvit. Eōsdem ā lēgātō rūrsus ad pugnam īnstrūctōs dēvīcit ingentī praedā dētractā. Advenientem autem Māximum, sī forte ad pugnam ēlicere posset, armātōs ēdūcēns mīlitēs assiduē

annō 145
(annō 168)
dēlectus -ūs *m* = mīlitēs dēlectī
potestāte factā (: datā) dēlectūs habendī (: cōnscrībendī)
Orsō -ōnis *f*
in-exercitātus -a -um ↔ armīs perītus
Gādes -ium *f*, urbs Hispaniae Ulteriōris
lignārī = ligna colligere; lignātum *sup*
sī: ut
ē-licere = ēvocāre

dē-cernere (armīs) = pugnāre
ut ... sīc = quamquam ... tamen
frūmentārī = frūmenta colligere
vēles -ites *m* = pedes leviter armātus
expedītus -a -um = leviter armātus
exercitāre = plūrimum exercēre

prōvocābat. At ille, ut tōtīs vīribus dēcernere recūsābat, sīc parte cōpiārum ēmissā levibus commitendīs proeliīs et hostium vīrēs temptābat, et suīs rōbur fīdūciamque augēbat. Quotiēs autem frūmentātum ībātur, armātōs mīlitēs vēlitum subsidiō expedītōrumque equitum mūniēbat. Hoc eum paterna discīplīna docuerat bellō Macedonicō mīlitantem.

annō 144
proeliārī = pugnāre, dīmicāre
ipse (: Fabius) secundus *homō quī* Viriāthum in fugam vertit (prīmus Galba fuit)

Exactā hieme, exercitātō iam et cōnfirmātō exercitū Viriāthum, fortiter proeliantem, secundus ipse in fugam vertit duārumque eius urbium alteram dīripuit, alteram incendit. Viriāthum ipsum fugientem ad locum ūsque cui Baecor nōmen erat īnsecūtus multōs perēmit, deinde Cordubae hiemāvit.

annō 143
sē-cūrus -a -um = tūtus
Quintianus -a -um = Quintiī
com-pellere = in ūnum locum cōgere
imbellia -ae *f* < im-bellis
imperītia -ae *f* < *im-perītus* (↔ perītus)
sub-venīre = auxiliō venīre
inclūsīs *cōpiīs*
Ītalica -ae *f*, urbs Hispāniae

Viriāthus, nōn iam ut ante sēcūrus, Arvaccōs, Titthōs et Bellōs, bellicōsissimōs populōs, ā Rōmānōrum societāte abdūxit. Igitur in parte aliā Hispāniae cum alterō Rōmānō imperātōre Quintiō collātīs signīs dīmicāvit et victus montem Veneris repetiit. Unde iterum in hostēs conversus ex Quintiānīs mīlitibus mīlle necāvit signīs aliquot captīs atque hostibus in castra compulsīs. Quīn etiam praesidium quod Itūcae erat vī dēiēcit et Basitānōrum regiōnem dēpopulātus est, cum intereā Quintius ob imbelliam et imperītiam nōn subvenīret, sed Cordubae inclūsīs, quō sē mediō autumnō ad hīberna contulerat, C. Martium quendam Hispānum ex Ītalicā urbe identidem in hostēs ēmitteret.

Annō exactō successit Quintiō Aemiliānī frāter Fabius Max. Servīliānus addūxitque sēcum duās legiōnēs

Rōmānōrum et sociōs nōnnūllos, ita ut eius cōpiae omnēs essent circiter sēdecim mīlium peditum, equitum mīlle et sescentōrum. Scrīpsit etiam ad Micipsam, Numidiārum rēgem, ut ad sē elephantōs quam celerrimē mitteret. Prōperantī autem Itūcam et partem exercitūs dūcentī occurrit Viriāthus sex mīlibus mīlitum magnō strepitū ac clāmōre longāque caesariē quam in proeliīs ad terrendōs hostēs barbarī gestāre et quatere cōnsuēvērunt. Cuius impetum tantīs animīs sustinuit ut hostem rē īnfectā reppulerit. Sed ubi altera pars exercitūs atque ex Libyā decem elephantēs cum trecentīs equitibus advēnērunt, auctīs castrīs prior in Viriāthum aciem dēdūxit et superātum fūdit fugāvitque.

annō 142

caesariēs -ēī *f* = capillī longī

re-pellere reppulisse re-pulsum = dēpellere, prohibēre

elephās -antis *m* = elephantus

Sed dum turbātīs ōrdinibus fugientem īnsequitur, Viriāthus eā cōnfūsiōne animadversā reversus circiter tria mīlia interfēcit, reliquōs in castra ēgit. Castra quoque ipsa adortus est, cum vix ūllī irruentī hostī ad portās sē obicerent, sed plūrēs metū perculsī tabernāculīs sē abderent nec ab ipsō imperātōre et tribūnīs mīlitum ad pugnam ēdūcī possent. Inter cēterōs tamen Fanniī virtūs (Laeliī socer erat) eō proeliō ēlūxit. Noctis supervenientis beneficiō Rōmānī servātī.

cōnfūsiō -ōnis *f* (< cōn-fundere) = tumultus

ē-lūcēre = lūcēre, appārēre

Viriāthus et noctū et interdiū, nunc vēlitibus, nunc equis vēlōcissimīs Rōmānōs fatīgandō tandem Servīliānum Itūcam mōtīs castrīs coēgit mīgrāre.

Deinde, quia iam famēs sentiēbātur et cōpiās exiguās habēbat, noctū castrīs incēnsīs in Lūsitāniam concessit. Servīliānus abeuntem nōn assecūtus in Baetūriam, trālā-

tō bellō quīnque oppida quae Viriāthī rēbus studuerant, dīripuit. Inde in Cuneōs cōpiās trādūxit, unde rūrsus in Lūsitāniam contrā ipsum Viriāthum contendit.

cōn-fercīre -isse -rtum = committere

In itinere duō lātrōnum principēs obviī factī, Cūrius et Āpulēius, cum decem mīlibus hominum Rōmānōs turbāvēre, cōnfertōque proeliō, quō Cūrius cecidit, praedam ēripuērunt, quam nōn multō post Servīliānus recēpit. Et aliās item urbēs vī cēpit: Escadiam, Gemellam et Obolcolam, omnēs Viriāthī praesidiīs fīrmātās, quārum nōnnūllās dīripuit, aliīs veniam dedit. Ex decem mīlibus captīvōrum quōs habuit quīngentōs secūrī percutī iussit, reliquōs vēndidit. Post haec hīberna adiit, alterō huius bellī, cui praefuerat, annō.

ligō -ōnis *m*

amputāre = recīdere, adimere (cultrō)

Atque hīs rēbus gestīs Rōmam rediit succedente illī in imperiō Q. Pompēiō Aulō. Cēterum Connobam quendam lātrōnum ducem cum dēditiōne cēpisset, eī quidem ignōvit, sed omnium eius mīlitum manūs amputāvit.

Viriāthus pācem temptat

Erisānēs -is *f*
Servīliānus Erisānem ... circumdat

in fugam coniēcit: fugāvit
ligō -ōnis *m* = īnstrūmentum rūsticum

prae-ruptus -a -um = arduus, abruptus
: ēvādere nōn poterant
dē-turbāre = vī expellere

Dum vērō Viriāthum persequēns, Erisānem eius urbem vāllō fossāque circumdat. Viriāthus urbem noctū ingressus, factā sub lūcem ēruptiōne, nōn sōlum eōs quī vāllum dūcēbant in fugam ligōnibus abiectīs coniēcit, vērum etiam reliquās cōpiās ā Servīliānō īnstrūctās urgendō īnstandōque in loca praerupta atque inīqua, unde ēvādere nōn erat, dēturbat.

Ibi Viriāthus nōn īnsolenter suā fortūnā ūsus, sed honestīs condiciōnibus bellum dēpōnī et magnam ā Rōmā-

nīs grātiam inīrī posse ratus, foedus pepigit quod populus Rōmānus posteā ratum esse voluit ipsumque Viriāthum amīcum nōmināvit et eius sociōs quōs agrōs possēderant habēre iussit. Sīc bellum Rōmānīs gravissimum cum bonā grātiā exstīnctum vidēbātur.

grātiam inīre (ab aliquō) = amīcitiā coniungere (cum aliquō)
pangere pepigisse pactum; foedus pangere = foedus īcere

Sed pāx haud diūturna mānsit. Caepiō enim Servīliānī, foederis huius auctōris frāter et eiusdem in imperiō successor, crīminandō pacta tamquam indigna populō Rōmānō prīmum ā senātū impetrārat sibi ut licēret clam prō arbitriō Viriāthō incommodāre, deinde assiduē obtundendō litterāsque missitandō effēcerat ut īdem senātus ruptīs foederibus palam bellum Viriāthō īnferendum dēcerneret.

annō 141
Q. Servīlius Caepiō, cōs. a. 140
Servīliānī frāter
pactum -ī *n* = quod pactum (< pacīscī) est
impetrā*ve*rat
in-commodāre = *molestārī* (< molestus)
ob-tundere = molestārī, saepius repetere
missitāre = saepe mittere
īdem: ipse

Quō dēcrētō frētus Caepiō Arsam urbem ā Viriāthō dērelictam dēditiōne accēpit, et ipsum Viriāthum fugientem et obvia quaeque vāstantem circā Carpetāniam assecūtus est māiōrēs sēcum cōpiās trahēns quam Viriāthus, quī ob paucitātem suōrum proeliō abstinēre satius esse exīstimāns, māiōrī parte cōpiārum per vallem quandam obscūram dīmissā, reliquās in tumulō quōdam īnstrūxit ut speciem dīmicāre volentis hostī praebēret. Sed ubi quōs praemīserat iam extrā perīculum esse sēnsit, ad eōs advolāvit tantō contēmptū hostis tantāque celeritāte ut quī īnsequēbantur quōnam sē prōripuisset nōn sentīrent. Caepiō in Vettōnēs et Gallaicōs dīrectā aciē illōrum agrōs dēpopulābātur.

annō 140
frētus -a -um (+*abl*) = fīdēns
dē-relinquere = relinquere, dēserere
obvius -a -um = quī invenītur inter iter
as-sequī = persequī
speciem dīmicāre volentis: quasi dīmicāre volentēs
ad-volāre = accurrere
contēmptus -ūs *m* < contemnere
celeritās -ātis *f* < celer
quō-nam *adv*
prō-ripere (sē) = prōsilīre, ērumpere
dī-rigere -rēxisse -rectum

interitus -ūs *m* (< inter-īre) = mors

erat exiguī somnī: vix dormiēbat

ob-ire, *ger* ob-eundus
parātior *esset*
vel = etiam
: amīcī ad eum adīre poterant

populārēs -ium *m* = fautōres
ob-servāre = advertere
negōtium -ī *n* = rēs

plāga -ae *f* = ictus

Viriāthī interitus

Porrō Viriāthus fīdissimōs ex amīcīs, Audācem, Ditalcōnem et Minūrum ad Caepiōnem prō pacīscendō foedere mittēbat. Hōs Caepiō ingentibus dōnīs ac multīs prōmissīs eō indūxit ut Viriāthum sē interfectūrōs pollicērentur ac tandem sīc rem cōnficerent. Erat Viriāthus exiguī admodum somnī, tum ob variās quibus distrahēbātur cūrās, tum ob assiduōs labōrēs. Quīn etiam saepe cum armīs quiēscēbat ut excitātus ad omnia obeunda esset parātior, quāpropter vel noctū ad eum patēbat amīcīs aditus. Hōc mōre et hāc lībertāte accessus Audāx et eiusdem sceleris populārēs, observātō prīmō eius somnō, quasi gravī aliquō urgente negōtiō in tabernāculum accedunt, illātāque in iugulum plāgā (pars haec sōla corporis armātī nūdāta erat) iacentem necant.

mortifer -era -erum = quī mortem affert
opportūnus -a -um = idōneus
īn-flīgere -ixisse -ctum = percutere

Mox sine strepitū, nēmine sentiente, quod mortiferum vulnus opportūnō locō īnflīctum esset, ad Caepiōnem trānsfugiunt praemiumque petunt. Concessum illīs ut quae ad eum diem possēderant tūtō habērent. De praemiīs ad senātum remissī sunt.

cliēns -entis *m* = vir potentiōrī subiectus

plānctus -ūs *m* = ictūs quī in flētū fīunt (praecipuē in pectus)
afflīctāre = querī

orbāre = orbus facere

angere = cruciāre, sollicitāre

Ortō diē clientēs Viriāthī atque omnis exercitus, ratī eum quiēscere, mīrābantur cūr plūs solitō somnum prōdūceret, dōnec nōnnūllī mortuum in armīs iacēre intellēxērunt. Tum extemplō tōtīs castrīs plānctus ac complōrātiō audīta est, afflīctantibus sēsē cūnctīs ob eius mortem et iam dē suā salūte ānxiīs, ut quī sēcum reputārent tantō duce orbātī quantīs in perīculīs versārentur. Māximē autem eōs angēbat quod sceleris auctōrēs nōn reperiēbantur.

Itaque cadāver magnificentissimīs īnstrātum vestibus in altissimā pyrā cremārunt, caesīsque multīs hostiīs, tum equitēs tum peditēs per turmās in orbem dēcurrentēs cum armīs barbaricō mōre Viriāthum celebrābant, nec inde prius abscessum quam ignīs prorsus exstīnctus est. Peractō fūnere gladiātōrium mūnus ēditum.

cadāver -eris *n* = corpus mortuum
īnsternere -strāvisse -strātum = operīre
pyra -ae *f* = rogus
barbaricus -a -um < barbarus
prorsus *adv* = omnīnō
mūnus: lūdus

Hoc suī dēsīderium relīquit Viriāthus, vir, ut inter barbarōs, imperiō dignissimus, in adeundīs perīculīs nūllī posterior, in praedā dīvidendā aequālitātis studiōsissimus. Nam ampliōrem partem vel offerentibus amīcīs numquam abstulit et eam ipsam fortibus virīs distribuēbat. Quō id assecūtus est (quod difficillimum factū est) ut, cum exercitum habēret ex dīversīs gentibus cōnflātum, tamen annīs octō quibus bellum gessit nūlla sēditiō in eius castrīs orta sit, sed mīlitem semper habuerit ad omnia obsequentem et subeunda perīcula impigrum.

ut: etsī
nūllī posterior: prīmus
aequālitās -ātis *f* < aequālis
vel: etiam
quō = adeō
ut ... orta sit ... habuerit
cōn-flāre = componere (ex plūribus)

Bellum Viriāthicum cōnfectum

In locum Viriāthī novō imperātōre creātō Tantalō adversus Saguntum expedītiō suscepta est. Hanc urbem Hannibal ēversam īnstaurāverat et patriae nōmine Carthāginem appellārat. Repulsōs inde Hispānōs cum Baetim amnem trānsīrent, subsecūtus Caepiō ita pressit ursitque ut Tantalus suīs rēbus diffīdēns et sē et exercitum trāderet eā condiciōne ut nōn inīquius quam subditōs tractāret. Omnibus armīs spoliātī et, nē deinceps latrōciniīs vīveret, terrā satis amplā dōnātī sunt.

suscipere = assūmere
ē-vertere = dīruere
appellā*ve*rat
re-pellere reppulisse re-pulsum
Baetis -is *m* (*acc* -im)
urgēre ursisse
rēbus: vīribus
eum tractāret

Hic fuit Viriāthicī bellī exitus.